

**Krótki
przewodnik
po psychologii
rozwoju dziecka**

Natalia Boszczyk

EduJutro

edujutro@gmail.com

Poniższy przewodnik to zbiór myśli na temat kolejnych okresów rozwojowych w życiu dziecka. Nie należy traktować tych myśli jako rodzicielskiej checklisty, raczej inspirować się spojrzeniem psychologów. Każde dziecko rozwija się w indywidualnym tempie i w indywidualny sposób.

Pod przewodnikiem znajduje się spis źródeł, z których korzystałam – powtarza się w nich nazwisko Erika Eriksona, amerykańskiego psychologa duńskiego pochodzenia, którego teoria od czasu studiów bardzo mnie przekonuje i jako rodzic i nauczyciel widzę jej „przełożenie” na rzeczywistość.

Erikson często posługuje się metaforami (stąd specyficzny język), a poza tym używa określenia „kryzys” – dziecko na drodze swego rozwoju przejść musi wiele takich kryzysów rozumianych jako czas gwałtownych zmian, często „bolesnych”, po których staje się ono na powrót sobą, „zrasta się ze swoją osobowością”, choć ta osobowość jest już na innym stadium rozwoju.

WCZESNE DZIECIŃSTWO

(+/- 1-2 ROK ŻYCIA)

To czas największego chaosu z punktu widzenia rodzica, ale też czas, kiedy zaczynają kształtować się zręby osobowości naszego dziecka. Warto o tym pamiętać i nie traktować go wyłącznie jako zależnego od nas oseska, ale autonomiczną jednostkę, która już teraz zbiera bogaty bagaż doświadczeń mających odbicie w późniejszym życiu.

Podstawowy komponent osobowości

W pierwszym roku życia kształtuje się ważny komponent zdrowej osobowości – UFNOŚĆ. Chodzi tu postawę ufności po pierwsze wobec siebie, ale też wobec świata.

Jak się ten komponent buduje?

Dziecko uczy się wtedy sygnalizować swoje potrzeby (na początku są to podstawowe potrzeby fizjologiczne) i w zależności od tego, czy mama jest dostępna i zaspokaja te potrzeby - w dziecku powstaje poczucie bezpieczeństwa i zaufania do siebie, do swoich umiejętności, ale też do świata, który zaczyna się jawić jako przyjazny i stabilny. Z drugiej strony pierwszy rok życia to czas intensywnej eksploracji świata – dziecko oddala się coraz dalej od matki i jej rolą jest pozwolić na to, a jednocześnie cały czas czuć i być czymś w rodzaju pogotowia ratunkowego.

Ważne postacie

Mama – to z nią i wokół niej kształtuje się świat dziecięcych przeżyć, choć obecność innych dorosłych jest bardzo istotna, zwłaszcza, jeśli to oni zamiast matki zaspokajają potrzeby dziecka.

Ewentualne błędy

Przeciwieństwem ufności będzie zgeneralizowana nieufność wobec siebie (moje potrzeby, moje impulsy są nieważne), ale też postawa wycofania się ze świata i ludzi (jako tym którym nie można ufać). Kiedy może się tworzyć? Gdy rodzic nie odpowiada na potrzeby dziecka, gdy jest niedostępny (też emocjonalnie) lub gdy (w drugiej połowie pierwszego roku) zbyt kontroluje dziecko, nie przekazując mu poczucia ufności w jego samodzielność.

WCZESNE DZIECIŃSTWO

(+/- 2-3 ROK ŻYCIA)

Ta faza często opisywana jest jako „bunt dwulatka”. Dziecko odkrywa siłę słowa „nie”. Zmiany w ciele i psychice są nadal bardzo intensywne, a dziecko zaczyna uświadamiać sobie coraz silniej własną sprawczość i wpływ na otoczenie. Najważniejszymi wyzwaniem tego czasu jest nauka chodzenia i tak zwany „trening czystości”, czyli nauka korzystania z toalety.

Podstawowy komponent osobowości

W drugim roku życia kształtuje się AUTONOMIA. Dziecko zaczyna chodzić i samo może decydować, którą drogę wybrać. Odkrywa też swoją odrębność psychiczną. Samo też może decydować o tym, kiedy i jak będzie realizować swoje potrzeby fizjologiczne dotyczące wypróżniania. Dziecko bada, jak daleko sięga jego siła i autonomia.

Jak się ten komponent buduje?

W tym czasie rolą rodziców jest wspieranie dziecka w eksplorowaniu świata, zaszczepianiu w nim odwagi, samodzielności, wiary w jego siły (budowanie zrębów samooceny). Dziecko zaczyna mieć świadomość, że samo może wybierać i decydować – istotne jest mądre wspieranie tej decyzyjności, ale też nie pozostawianie dziecka w chaosie możliwości i zgadzanie się na wszystko (albo niefrasobliwe

narażanie go na niebezpieczeństwo). Dziecko musi doświadczyć różnych sytuacji i reakcji – zarówno przyzwolenia, jak i zakazów. Podczas „treningu czystości” mały człowiek poznaje pewne zasady funkcjonowania (wypróżniamy się w odpowiednim miejscu, w odpowiedni sposób) i jest to jedna z wielu dróg poszerzania dziecięcej perspektywy – jest nie tylko „moje ja”, ale też „inni”, „świat” i reguły nim rządzące...

Ważne postacie

Oboje rodzice, którzy dają dziecku wybór, ale też świadomie go ograniczają i wpajają podstawowe zasady funkcjonowania.

Ewentualne błędy

Przeciwieństwem autonomii będzie wstyd i zwątpienie – we własne siły, we własną wolę i sprawczość. Kiedy rodzice zbyt ostro i agresywnie wprowadzają zasady dotyczące wypróżniania, w dziecku stłamszona zostaje jego wolna wola i rodzi się wstyd, że nie potrafię sprostać pewnym wymaganiom. Dotyczy to zresztą także innych sfer, w których nadmierne zawstydzanie nie prowadzi do przyzwoitości, a raczej do buntu. Zwątpienie powstaje, gdy rodzice nie akceptują autonomii dziecka, kontrolują go nadmiernie, „duszą” każdy przejaw jego wolnej woli.

WIEK PRZEDSZKOLNY

(+/- 4-6 ROK ŻYCIA)

Kolejna faza, w której dziecko stawia przed sobą samym i przed swoimi opiekunami nowe wyzwania i wymaga innego rodzaju odpowiedzialności. Wiek przedszkolny to przede wszystkim „głębsze” wejście w świat społeczny – dosłownie i w przenośni: dziecko jest już bardzo sprawne motorycznie, staje się „kłębkim energii”, ale jest także zdecydowanie lepiej rozwinięte psychicznie – najczęściej jest gotowe, by spotykać się z innymi ludźmi, a przede wszystkim rówieśnikami.

Podstawowy komponent osobowości

Na tym etapie w dziecku kształtuje się szeroko rozumiana INICJATYWA. Powiązana z nadwyżkami energii, jakie w tym wieku pojawiają się w dziecku i wspierana przez autonomię z poprzedniej fazy - daje efekty w postaci przedsiębiorczości dziecka oraz radości z podejmowania nowych wyzwań.

Jak się ten komponent buduje?

Rodzice po raz kolejny mogą wspierać dziecko – aprobować podejmowanie się nowych zadań, pocieszać po porażkach, wierzyć w dziecięce siły. To wszystko często dzieje się podczas zabawy, która staje się coraz bardziej skomplikowana. Dziecko musi znaleźć też w rodzicach akceptację dla swojej potrzeby bycia w ciągłym ruchu, działania. Pochodną inicjatywy jest też stanowczość – to kolejne wyzwanie dla rodziców, by pomysłom dziecka i jego kurczowego trzymania się ich - nie tłamsić (o ile oczywiście nie zagrażają one jego bezpieczeństwu).

Ważne postacie

Dziecko wychodzi poza sferę rodziców; ważna staje się bliższa i dalsza rodzina oraz przedszkole – najpierw opiekunki, potem stopniowo rówieśnicy.

Ewentualne błędy

Gdy aktywność dziecka w tym czasie ostro tłumimy, gdy nie potrafimy skanalizować tej energii w odpowiedni sposób, to albo tworzymy sztucznie nadpobudliwość albo doprowadzamy do zahamowania dziecka. To faza, kiedy matemu człowiekowi wydaje się, że jest wszechmogący (zarówno w sferze aktywności fizycznej, jak i werbalnej – rozwija się jego język, choć nie rozumie wielu znaczeń słów) – gdy rodzic zbyt ostro uświadamia mu, że tak nie jest – wtedy może pojawić się zgeneralizowane poczucie winy i wycofanie się z aktywności.

WIEK SZKOLNY**(+/- 7-11 LAT)**

Ten etap to rodzaj pomostu pomiędzy dzieciństwem a dojrzewaniem. Dziecko musi przeformułować swój świat przeżyć i przyzwyczajęń do świata obowiązków i zadań. To etap, gdy dziecko jest już najczęściej gotowe do tego, by ktoś wskazał mu, jak zająć się czymś dłużej, skupić się na czymś. Tę funkcję spełnia najczęściej szkoła.

Podstawowy komponent osobowości

W tym okresie w dziecku kształtuje się PRACOWITOŚĆ – szkoła stawia przed nim wyzwania, a pchane przez naturalną dziecięcą skłonność do odkrywania stara się tym wyzwaniom podołać. Dziecko fascynuje się światem, technologią, rozumie, że nie wszystko jest wytworem fantazji i zabawy. Przyjemność sprawia mu wykonywanie „szkolnej pracy”. Jeśli odnosi na tym polu sukcesy wychodzi z tej fazy z poczuciem kompetencji.

Jak się ten komponent buduje?

Mądrzy rodzice i nauczyciele łagodnie wprowadzają dziecko w świat nauki, modelując pilność i wytrwałość w pracy nad szkolnymi zadaniami. Nauczyciel umiejętnie przeplata czas zabawy i pracy, nauki i gier. Znajduje też każdemu dziecku przestrzeń, w której jest biegłe, by to odnosiło swoje pierwsze sukcesy i w ten sposób przyczynia się kształtowania wytrwałości, tak ważnej w późniejszym życiu.

Ważne postacie

Rodzice, dziadkowie, nauczyciele.

Ewentualne błędy

Dzieci w tym wieku lubią być łagodnie, ale stanowczo „zmuszane” do przygody odkrywania świata. Zmuszanie do zbyt ciężkiej pracy, pomijanie zabawy i odpoczynku doprowadzić wtedy może do zniechęcenia związanego z poczuciem niższości

i nieadekwatności. Konieczne jest pozostawienie dziecku czasu na nudę i na swobodną zabawę – jest to forma przygotowania do przyszłych zadań, ale też sposób przepracowania trudnych doświadczeń.

W tym okresie zdarzyć się również może, że poczucie nieadekwatności wynika z tego, że w szkole nie docenia się wiedzy wyniesionej z domu, ignoruje się ją i zbyt ostro narzuca dziecku cele jego aktywności. Wtedy pojawia się inercja i niechęć do wytrwałego dążenia do celu, także w późniejszym życiu.

DOJRZEWANIE, ADOLESCENCJA

(+/- 12-18 LAT)

Intensywne przemiany organizmu i psychiki wpływają na obraz siebie samego, który w tym czasie ulega silnemu zachwianiu. Często pojawia się wtedy huśtawka emocjonalna, a zdolność do logicznego i abstrakcyjnego myślenia sprawia, że młody człowiek zaczyna zadawać wiele pytań i snuć rozbudowane refleksje. Jest to czas poszukiwania własnej tożsamości.

Podstawowy komponent osobowości

To czas kształtowania się TOŻSAMOŚCI młodego człowieka, czyli poczucia wewnętrznej spójności i jasności co do tego, kim jestem. Dojrzała tożsamość to zaufanie do siebie, odpowiedzialność i poczucie wpływu.

Jak się ten komponent buduje?

Przede wszystkim poprzez bunt i walkę – z dorosłymi (którzy nie uznają jeszcze dorosłości młodych ludzi, ale też nie traktują ich już jak dzieci), z nauczycielami i z rówieśnikami. Poprzez próbowanie nowych rzeczy (zachowań, ubrań, poglądów, używek...), poprzez prowokowanie i wypowiedanie silnie spolaryzowanych opinii. Mądre wspieranie polega w tym czasie na towarzyszeniu młodemu człowiekowi, tolerowaniu jego potrzeb wyrażania siebie. Ważny jest stały kontakt, choć nie ma on polegać na kontrolowaniu, a raczej na pozostawianiu w pogotowiu. Dla młodego człowieka ważna jest też możliwość prowadzenia dialogu – często w dużych emocjach; mądry dorosły rozumie wtedy, że ostre słowa to forma „wykuwania tożsamości” (choć oczywiście młody człowiek powinien wiedzieć, kiedy przekracza granice ranienia drugiego człowieka).

Ważne postacie

Rówieśnicy, grupa.

Ewentualne błędy

Wymuszanie na dziecku posłuszeństwa, uniemożliwienie mu samostanowienia o sobie; agresywne tłumienie buntu, krytykowanie - doprowadzić może do silnego zwątpienia we własną tożsamość albo do przyjęcia sztucznej tożsamości, wykreowanej przez rodziców albo grupę rówieśniczą.

ŹRÓDŁA

E. Erikson, *Dopełniony cykl życia*, Poznań 2002.

E. Erikson *Dzieciństwo i społeczeństwo*, Poznań 1997.

E. Erikson, *Tożsamość a cykl życia*, Poznań 2004.

A. Brzezińska, J. Janiszewska-Rain, *W poszukiwaniu złotego środka. Rozmowy o rozwoju człowieka*, Kraków 2005.

Psychologia rozwoju człowieka, pod red. B. Harwas-Napieraty, J. Rempały; Warszawa 2009.

O MNIE

Nazywam się Natalia Boszczyk i jestem nauczycielką, psychologiem i trenerem. Prywatnie zajmuję się wychowywaniem trójki moich dzieci – 10-letniego Ignacego, 8-letniego Bruna i 4-letniej Igi. Jestem też szczęśliwą żoną chirurga-ortopedy.

Moją misją jest szerzenie wiedzy na temat najnowszych trendów edukacyjnych, mądre wybieranie z nich efektywnych rozwiązań i proponowanie ich tym nauczycielom, którzy czują, że bez ciągłego rozwoju ich praca nie ma sensu. Chciałabym też wspierać rodziców, którzy na co dzień zmagają się z wieloma wyzwaniami związanymi z edukacją i wychowywaniem swoich dzieci.

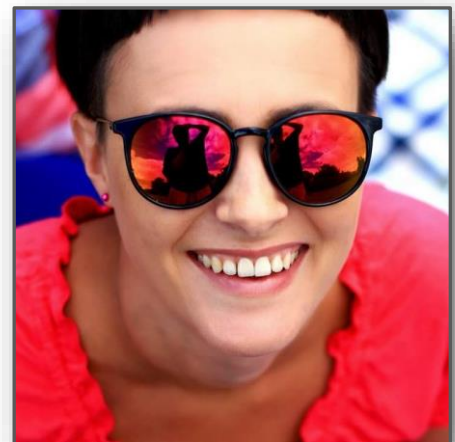
Współczesny świat otwiera nam wiele możliwości – to szansa, a zarazem zagrożenie: nie jest łatwo odnaleźć się w gąszczu pomysłów, porad i rozwiązań. Jeśli zaufasz moim kompetencjom – zarówno gdy jesteś rodzicem, jak i nauczycielem – będę Twoją latarnią na tym morzu możliwości.

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej na mój temat, zajrzyj tu:

<http://edujutro.blogspot.com/search/label/autorka>

A jeśli interesuje Cię misja moich działań, kliknij w link:

<http://edujutro.blogspot.com/search/label/misja>

ZOBACZ, CO MOGĘ CI ZAOFEROWAĆ?

Jako nauczyciel z 14-letnim stażem i jako rodzic trójki dzieci – z chęcią dzielę się swoim doświadczeniem i pomysłami. Proponuję Ci:

- konsultacje pedagogiczne on-line, telefonicznie i stacjonarnie: z chęcią porozmawiam z Tobą na temat Twojego problemu wychowawczego (jeśli jesteś rodzicem) albo pedagogicznego czy metodycznego (jeśli jesteś nauczycielem). Zastanowimy się wspólnie, na czym polega problem i poszukamy konkretnych wskazówek do jego rozwiązania. Zapraszam! Napisz: edujutro@gmail.com i umów rozmowę!
- szkolenia/warsztaty dla nauczycieli i rodziców – stacjonarnie i online (webinaria, konferencje, podcasty) - zapraszam do zapoznania się z ofertą (proszę o wiadomość e-mail: edujutro@gmail.com);
- superwizje nauczycielskie, mentorowanie, konsultacje merytoryczne;
- warsztaty i zajęcia dla dzieci i młodzieży;
- organizacja albo udział w akcjach, projektach i kampaniach;
- recenzje i relacje (od książek po wydarzenia edukacyjne);
- przygotowanie materiałów dydaktycznych;
- pisanie programów;
- publikacje artykułów dla magazynów albo portali edukacyjnych;
- coaching młodzieżowy, indywidualny tutoring, wsparcie w rozwoju uzdolnień i pasji.

Jestem otwarta i pełna entuzjazmu, więc jeśli masz inny pomysł na współpracę ze mną – zapraszam do kontaktu: edujutro@gmail.com lub poprzez fanpage na Facebooku.